

Pál és testvérei levele a Galáciában élő kihívottaknak

Pál, kiküldött (nem emberektől, sem ember által, hanem a Messiás Jézus és Édesapa Isten által, aki *életre* keltette őt a halottak közül), és a velem *levő* összes testvér, a galáciai kihívott *közösségeknek*: Kegyelem nektek és békesség Édesapa Istentől, és Urunktól, a Messiás Jézustól; aki önmagát adta a mi bűneinkért, hogy kiemelhessen minket a jelenvaló gonosz világekorszaktól, a mi Istenünk és Édesapánk akarata szerint: Akinek jár a dicsőség örökkön örökké! Ámen.

Csodálkozom, hogy ilyen gyorsan átálltok attól, aki titeket a Messiás kegyelmébe elhívott, egy másmilyen „jóhírbe”, amiből *pedig* nincs másik. Hanem vannak némelyek, akik megzavarnak titeket, és át akarják fordítani a Messiás *Győzelmi Jóhírét*. De még ha mi, vagy egy angyal a mennyből hirdetne is nektek „jóhírt” amellé, ami Jóhírt hirdettünk nektek, átkozott legyen! Ahogy *már* előbb mondtuk, most is újra megmondom: Ha valaki nektek „jóhírt” hirdet amellé, amit elfogadtatok, átkozott legyen! Mert most embereket nyerek meg, vagy Istent? Vagy *azt* keresem, *hogy* embereknek tetszelegjek? Mert ha még *mindig* embereknek tetszelegnék, a Messiás rabszolgája nem lehetnék!

Tudatom pedig veletek, testvérek, a *Győzelmi Jóhírről*, amely általam lett hirdetve, hogy nem ember szerint való, mert én sem embertől vettem azt, sem nem tanítottak rá, hanem a Messiás Jézus lelepleződése által *kaptam*. Mert hallottatok az én viselkedésemről egykor a judaizmusban: hogy *mindent* túlszárnyalóan üldöztem az Isten kihívott *közösségét* és pusztítottam azt; és *hogy* felülmúltam a judaizmusban sok kortársamat az én fajtámban *mint aki náluk* sokkal inkább buzgó *követője* voltam az én ősapáim hagyományainak.

De amikor jónak vélte az Isten (aki kiválasztott engem anyám méhétől fogva és elhívott az ő kegyelme által), *hogy* leleplezze az ő Fiát énbennem, hogy mint Jóhírt hirdessem őt a *nem-zsidó* nemzetek között: nem tanácskoztam azonnal hústesttel és vérrel, és nem mentem fel Jeruzsálembe az előttem *való* kiküldöttekhez, hanem elmentem Arábiába, és ismét visszatértem Damaszkuszba. Azután három év múlva felmentem Jeruzsálembe Pétert meglátogatni, és nála maradtam tizenöt napig. De mást a kiküldöttek *közül* nem láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét. Amiket pedig nektek írok – figyeljete! –, az Isten előtt *mondom*, hogy nem hazudok. Azután elmentem Szíria és Cilicia tartományaiba.

Arcra ismeretlen voltam a Júdeában *levő* kihívottak *közösségei* számára (amelyek a Messiásban vannak), hanem csak hallgatói voltak, hogy: „Aki minket

egykor üldözött, most azt a hitet hirdeti Jóhírként, amelyet egykor pusztított.” És dicsőítették bennem az Istent.

Azután tizennégy év múlva ismét felmentem Jeruzsálembe Barnabással, *mi-közben* magammal vittem Tituszt is. Egy *szellemi* lelepleződés következtében mentem pedig fel, és tártam eléjük a Jóhírt, amelyet hírnökként hirdetek a *nem-zsidó* nemzetek között, a *nagyra* tartottaknak pedig külön, nehogy valamiképp hiába fussak vagy futottam volna.

De még a velem lévő Tituszt sem kényszerítette *senki* körülmételkedésre, görög létére; mégpedig a belopódzott hamis testvérek miatt, akik *azért* jöttek lopva kikémleni a mi szabadságunkat, amellyel a Messiás Jézusban rendelkezünk, hogy bennünket rabszolgaságba taszítsanak; akiknek *még* egy órára sem engedtünk alárendelődéssel, hogy a Jóhír valóigazsága megmaradhasson nálatok. Azok pedig, akiket tartanak valamire (bármilyenek voltak egykor, nekem mindegy, *mert az ember személyét az Isten nem nézi*); hát ezek a *nagyra* tartott *testvérek* engem semmire *sem* köteleztek, sőt ellenkezőleg, *mikor* látták, hogy rám lett bízva a körülmételetlen *népek* örömhíre, mint ahogy Péterre is a körülmételet *zsidósága* (mert aki Péter számára működött a körülmételet *felé szoló* kiküldetésre, számomra is működött a népek irányában), és *amint* felismerték a nekem adatott kegyelmet, Jakab és Kéfás és János, akiket oszlopoknak tartanak, közösségvállalásul jobb kezüket nyújtották nekem és Barnabásnak, hogy *mi* a nemzetek közé *menjünk*, ők pedig a körülmételetkehez. Csak *azt kérték*, hogy emlékezzünk meg a szegényekről, amire is igyekeztem, *hogy ezt a dolgot megtegyem*.

Mikor pedig Péter Antiókhiaiba jött, szemtől szembe ellenálltam neki, mivel hibáztatható volt. Mert mielőtt jöttek néhányan Jakabtól, a nemzetekből *valókkal* evett együtt; amikor pedig megjöttek, visszahúzódott és elkülönítette magát *tőlük*, mert *félt* a körülmételet *zsidóságból valóktól*. Vele együtt színészkedett a többi zsidó is, úgyhogy Barnabást is félrevitték az ő színészkedésükkel.

De mikor láttam, hogy nem egyenesen járnak a Jóhír valóigazságával egyezően, *így* szóltam Péterhez mindnyájuk előtt: „Ha te zsidó létedre *a* nemzetek módjára élsz és nem zsidó módon, miért kényszeríted a nemzeteket zsidó módon élni? Mi, *akik* természet szerint zsidók *vagyunk*, és nem a nemzetekből *való* »bűnösök«, *mivel* tudjuk, hogy az ember nem *a* Törvény cselekedeteiből van igazságossá téve¹, hanem a Messiás Jézusba *vetett* hit által²: *ezért* mi *zsidók* is a Messiás Jézusban hittünk, hogy igazságossá lehessünk téve a Messiásba *vetett* hitből, és

1 *Igazságossá téve*: a görög *δικαιώω* (e: „dikaió”) egyszerre jelent ‘igazságossá nyilvánítást’ és ‘igazságossá tevést’: vagyis a kinyilvánítással együtt olyanná teszik az illetőt, mint amilyennek lennie kell.

2 *A Messiás Jézusba vetett hit által*: fordítható így is: „a Messiás Jézus hite által”.

nem a Törvény cselekedeteiből: mert nem lesz igazságossá téve a Törvény cselekedeteiből egyetlen hústest sem!”

Ha pedig *azzal, hogy* a Messiásban keressük *a módját annak, hogy* igazságossá lehessünk téve, mi magunk is bűnösöknek lettünk találva, akkor a Messiás a bűn *közvetítő-segédje*³? Szó sem lehet róla! Ha ugyanis amiket *egyszer már* leromboltam, ezeket ismét felépítem: *akkor ezzel szabálysértővé* önmagamot teszem! Mert én a Törvény által a Törvénynek meghaltam, hogy Istennek élhessek. A Messiással együtt keresztre vagyok feszítve; élek pedig már nem „én”; él pedig bennem a Messiás! Amely *életet* pedig most hústestben élek, *olyan* hitben élem, amely az Isten Fiáé, aki *önzetlenül* szeretett engem, és önmagát feladta helyettem. *Én* nem vetem el az Isten kegyelmét: mert ha a Törvény által *van az* igazságos mivolt, akkor a Messiás hiába halt meg.

Ó, értelmetlen galaták, ki varázsolt el titeket, *hogy* ne engedjétek *meggyőződéssel* a valóigazságnak; akiknek szemei előtt a Messiás Jézus *úgy* volt leírva, *mint akit* köztetek feszítettek meg? Csak ezt akarom megtudni tőletek: a Törvény cselekedeteiből kaptátok-e a Szellemet, vagy a hit hallomásából? Ilyen értelmetlenek vagytok? *Mint akik* Szellemmel indultatok el, most hústesti *erőfeszítéssel* fejezitek be? Hiába szenvedtetek oly sokat? Ha ugyan hiába.

Aki tehát a Szellemet szolgáltatja nektek és csodákat művel bennetek, a Törvény cselekedeteiből, vagy a hit hallomásából *teszi*? Ahogyan Ábrahám hitt az Istennek, és ez lett neki beszámítva igazságosságra. Tudjátok meg tehát, hogy a hitből *valók*: ezek Ábrahám fiai!

Mivel pedig előre látta az Írás, hogy hitből teszi igazságossá a nemzeteket az Isten, előre hirdette a Jóhírt Ábrahámnak, hogy: „Benned lesznek megáldva a nemzetek mind.” Úgyhogy a hitből *valók* vannak megáldva a hívő Ábrahámmal.

Mert akik a Törvény cselekedeteiből vannak, átok alatt vannak, mert meg van írva: „Átkozott mindenki, aki nem marad meg mindazokban, amik megíráttak a Törvény könyvében, hogy megtegye azokat.” Hogy pedig a Törvényben senki sincs igazságossá téve Istennél, nyilvánvaló, mert: „Az igazságos az hitből fog élni.” A Törvény pedig nem hitből van, hanem: „Az az ember, aki megtette azokat, élni fog azokban.”

A Messiás vásárolt meg minket a Törvény átkából, *azzal, hogy* átokká lett helyettünk (mert meg van írva: „Átkozott mindenki, aki fán függ”), hogy a nemzete-

3 *Közvetítő-segéd*: a görög *διάκονος* (e: „diakonosz”) jelentései: ‘segédkező, szolga, cseléd, pincér/felszolgáló, futár, üzenetvivő, alantas’. Valószínűleg a *διακω* (e: „diakó”, jel.: ‘futárkodni’) szóból ered.

ken az Ábrahám áldása a Messiás Jézusban lehessen meg: hogy a Szellem ígérését a hit által vegyük át.

Testvérek, emberi módon mondom: még egy ember érvényesített *végrendeleti* szövetségét *sem* veti el senki vagy toldja meg. De Ábrahámnak lettek kijelentve az ígéretek, és az ő magvának. Nem *így* mondja: „és magvaknak⁴”, mint sokaknak, hanem *csak* mint egynek: „és a te magodnak”, aki a Messiás. Ezt viszont én mondom: az Isten által a Messiasra *nézve* előre érvényesített szövetséget a négy-százharminc év múlva meglett Törvény nem érvényteleníti *csak azért*, hogy megszüntesse az ígérést. Mert ha *a* Törvényből *lenne* az örökség, *akkor* többé már nem ígéretből *volna*, Ábrahámnak viszont ígérést által ajándékozta *kegyelmesen azt* az Isten.

Mire *való* akkor a Törvény? Az áthágások érdekében adatott, mígnem eljöhett a Mag, akinek ígérték, *miután* el lett rendelve angyalok által egy közvetítő kezében. A közvetítő viszont nem lehet egyetlen *félé*, az Isten pedig *csak* egyetlen.

A Törvény tehát az Isten ígéretei ellen van? *Szó* se lehet *róla*! Mert ha olyan Törvény lett volna adva, amely képes megeleveníteni, *akkor* valóban Törvényből lehetne az igazságos mivolt. Csakhogy az Írás összezárta a mindenséget *a* bűn alá, *annak érdekében*, hogy az ígérést a Messiás Jézusban *való* hitből lehessen adva a hívőknek. Mielőtt pedig eljött a hit, a Törvény alatt őriztek katonai védelemmel *minket*, akik már össze voltunk zárva a lelepleződni készülődő hitre. Úgyhogy a Törvény nekünk a Messiashoz *vezető* nevelőnk lett, hogy hitből lehessünk igazságossá téve. Miután viszont eljött a hit, többé már nem a nevelő alatt vagyunk, mert mindnyájan Isten fiai vagyunk a Messiás Jézusban *való* hit által.

Hiszen akik csak a Messiasra *tekintettel*⁵ merítkeztetek be, a Messiaszt öltöztetek fel magatokra. *Itt* nincs zsidó, sem görög; nincs rabszolga, sem szabad; nincs hímnemű és nőnemű; mert ti mindnyájan egy vagyunk a Messias Jézusban. Ha pedig ti a Messiaséi *vagytok*, akkor Ábrahám magva vagyunk, és ígérést szerinti örökösök.

Mondom pedig: amely időszakig az örökös kiskorú, semmivel *sem* különb egy rabszolgánál, *jóllehet* mindennek ura; hanem gyámok és ügyintézők alatt van az apja határidejéig. Így mi is, amikor *még* kiskorúak voltunk, a vilárendszer alapelemei alá voltunk vetve rabszolgaságra; mikor pedig eljött az időszak teljes-

4 *Magvaknak, magodnak*: a *mag* itt átvitt értelemben utódot, leszármazottat jelent; ám a bibliai képes beszédben a *mag* sokszor megjelenik a sokszorozódás és az új élet plántálása példaként is (lásd pl. Jézus példázatait).

5 *Messiasra tekintettel*: a görög *εἰς* (e.: „eisz”) szó szerinti jelentése: „bele”, ami átvitt értelemben egy adott cél elérését is jelenti: ‘hogy meglegyen/hogy el legyen érve/végett/-ért’. A bemerítkezés célja a Messiasba való megérkezés, vagyis a messiási életbe; a helyes szándék pedig emögött az, hogy kifejezetten őrá tekintettel történik.

sége, Isten elküldte az ő asszonytól lett, Törvény alatt lett Fiát, hogy a Törvény alatt levőket megvásárolja, hogy a fiúvá fogadást megkaphassuk. Mivel pedig fiak vagytok, elküldte az Isten az Ő Fiának a Szellemét a ti szívetekbe, *aki ezt* kiáltja: „Abba, Apa!” Úgyhogy többé már nem vagy rabszolga, hanem fiú; ha pedig fiú, Isten örököse is a Messiás által!

De egykor, *mint* Istent *még* igazából nem ismerők, azoknak szolgálatok rabként, *akik* nem természetes módon „istenek”. Most pedig, *mint* Istent *már* ismerők (sőt inkább: Isten által ismertek), hogyan tértek vissza ismét a gyenge és koldusszegény alapelemekhez, amelyeknek ismét, fentről⁶ kívántok rabként szolgálni? Napokat tartotok meg *szigorúan*, és hónapokat, és időket, és esztendőket! Féltetek titeket: lehet, hogy hiába fektettem fáradozásomat belétek?

Váljatok *olyanokká*, mint én; mert én is *olyanná váltam*, mint ti. Testvérek, kérlek titeket! Semmit sem ártottatok nekem *igazságtalanul*. Sőt, tudjátok, hogy a hústest erőtlensége miatt hirdetem a Jóhírt nektek előzőleg, és az én próbáztatásomat, amely az én hústestemben *volt*, nem vetettétek meg, sem meg nem undorodtatok; hanem mint Isten angyalát, úgy fogadtatok engem, mint a Messiás Jézust. Mi volt tehát a ti boldogságotok? Mert tanúskodom nektek, hogy ha lehetséges *lett volna*, *még* a ti szemeiteket is kivájva nekem adtátok volna.

Tehát ellenségetek lettem, *mivel* valóigazságot szólok nektek? Féltékenyen buzognak értetek, *csak* nem helyes *indítékból*, hanem el akarnak zárni titeket *tőlem*, hogy értük buzogjatok féltékenyen! Helyes *dolog* féltékenyen buzogni a helyes *dologban* mindenkor, és nem csak az én jelenlétemben tinátok. Kisgyermekeim, akiket ismét fájdalommal szülök, amíg ki nem formálódik a Messiás bennetek! Akarnék pedig jelen lenni nálatok most, és változtatni az én hangomon, mert elbizonytalanodtam felőletek.

Mondjátok meg nekem, akik a Törvény alatt akartok lenni, nem halljátok a Törvényt? Mert meg van írva, hogy Ábrahámnak két fia volt: egy a szolgálánytól és egy a szabad *nőtől*. De míg a szolgálánytól *való* hústest szerint született; addig a szabad *nőtől való* az ígéret által. Ezen *dolgok* képes beszédek, mert ezen *asszonyok* a két szövetség. Az egyik a Sínai-hegyről *való*, *mely* rabszolgaságra szül: ez Hágár. Mert Hágár a Sínai-hegy Arábiában, de megfelel a mostani Jeruzsálemnek *is*, mert rabszolgaságban van gyermekeivel együtt. De a fenti Jeruzsálem szabad: ez mindannyiunk „anyja”. Mert meg van írva: „Örvendj, *te* meddő, aki nem szülsz; törj ki és kiálts, aki nem vajúdsz: mert sokkal több gyermeke van a pusztában hagyott nőnek, mint akinek férje van.”

⁶ *Fentről*: az itteni görög *ἀνωθεν* (e.: „anóthen”) a *παλιν* (e.: „palin”, jel.: ‘ismét’) után feleslegesnek tűnne, ha kizárólag az ‘újonnan’ jelentésével bírna, ám van egy ‘fentről’ jelentése is, amely a fentről-újonnan születéssel hozható kapcsolatba.

Mi pedig, testvérek, Izsák szerint ígéret gyermekei vagyunk. De ahogyan akkor a hústest szerint született üldözte a Szellem szerintit, úgy most is. De mit mond az Írás? „Hajítsd ki a szolgálányt és az ő fiát, mert semmiképp sem örökölhet a szolgálány fia a szabad nő fiával. Azért testvérek, nem a szolgálány gyermekei vagyunk, hanem a szabad nőéi.

A szabadságban tehát, amellyel a Messiás minket megszabadított, álljatok meg *szilárdan*, és ne hagyjátok magatokat ismét rabszolgaság igájába csalni! Figyeljete! Én, Pál mondom nektek, hogy ha körülmetélkedtek, a Messiás nektek semmit *sem* használ. Tanúskodom pedig ismét minden embernek, *aki* körülmetélkedik, hogy adós az egész Törvényt megtenni!

Megszűntetek a Messiással *lenni*, akik *a* Törvényben vagytok igazságossá téve: a kegyelemből kiestetek! Mert mi szellemmel, hitből várjuk az igazságos mi volt reménységét. Mert a Messiás Jézusban sem *a* körülmetélkedésnek nincs semmi hatása, sem *a* körülmetéletlenségnek, csak *az önzetlen* szeretet által működő hitnek.

Eddig szépen futottatok: ki hasított vissza titeket, hogy ne engedjete meggyőződve⁷ a valóigazságnak? *Ez* a győzködés nem attól *van*, *aki* hív titeket. Egy kevés kovász az egész tésztát kovászossá erjeszti. Én meggyőződéssel bízom bennetek az Úrban, hogy semmi más *nem* fogtok okoskodni; de aki összezavar titeket, el fogja hordozni az ítéletet, bárki *is* lenne *az*! Én pedig, testvérek, ha *a* körülmetélkedést hirdetem még *mindig*, miért üldöznek még *mindig*? Akkor *ezzel* el lenne törölve a kereszt botránya! Bárcsak le is hasítanák *a magukét gyászolva*⁸ azok, *akik* felforgatnak titeket!

Mert ti szabadságra lettetek elhívva, testvérek; csakhogy a szabadság ne a hústestnek *legyen* lehetőség: hanem az *önzetlen* szeretet által szolgáljatok rabként egymásnak! Mert az egész Törvény egyetlen Kinyilatkoztatásban teljesedik be: „Szeretni fogod *önzetlenül* a te legközelebbi *embertársadat*, mint magadat.” Ha pedig egymást harapdáljátok és faljátok, vigyázzatok: egymástól fel ne legyetek emésztve!

⁷ *Engedjete meggyőződve*: az itteni *πειθω* (e.: „peithó”) szenvedő alakban a ‘meggyőzetni/meggyőződni’ mellett a következőket is jelenti: ‘megnyerve lenni vki/vmi számára, engedni megtevással, bizalommal lenni vki/vmi iránt, bízni/hinni’.

⁸ *Le is hasítanák a magukét gyászolva*: az *ἀποκόπτω* (e.: „apokoptó”) jelentése: ‘amputálni/csonkítani lemetszéssel/vágással/hasítással; vagdosni önmaga mellét gyászolva, gyászolni’. Ez egy felháborodott szójáték a felvezető kérdésre reagálva: „ki hasított vissza titeket...” (gör.: *ἀνακόπτω*, e.: „anakoptó”). A felháborodás oka a judaizálók mellbevágó megfélemlítő győzködése, amellyel oly módon „forgatták fel” a hívőket, ahogyan a kiküldöttek „felforgatták az egész földkerekséget” Lukácsnak a Tevékenykedésekről való írásában.

Mondom pedig: szellemmel járjatok, és *a* hústest kívánságát semmiképp sem végezhetitek be! Mert a hústest a szellem ellen kívánkozik, a szellem pedig a hústest ellen; ezek pedig szembeszegülnek egymásnak, hogy ne azokat tegyétek, amiket akartok. De ha szellemmel vagytok vezetve, nem vagytok *a* Törvény alatt.

Nyilvánvalók pedig a hústest cselekedetei, amelyek *ezek*: házasságtörés, párnaság, tisztátalanság, kicsapongás, bálványszolgálat, méregkeverés, ellenségeskedések, veszekedések, féltékenykedések, indulatoskodások, versengések, szakadások, felekezetieskedések, irigységek, gyilkosságok, részegeskedések, dorbézolások, és az ezekhez hasonló; amelyekről előre megmondom nektek, ahogyan előre szoltam is, hogy akik ilyenekkel foglalkoznak *életvitelszerűen*, Isten Királyságát nem fogják örökölni.

A Szellem gyümölcse pedig: *önzetlen* szeretet, öröm, békesség, hosszútűrés, szívesség, jóság, hiteles hit, szelídség, önmegtartóztatás. Az ilyenek ellen nincs törvény. Akik pedig a Messiáséi, a hústestet keresztre feszítették a szenvedélyekkel és a kívánságokkal együtt. Ha szellemmel élünk *egy magasabbrendű értelmes életet*, szellemmel is meneteljünk a sorban! Ne váljunk hiábavaló dicsőséget kívánókká, egymást provokálókká, egymásra irigykedőkké!

Testvérek, ha rajta is kapnak egy embert valami bukásban, ti, a szellemiek, állítsátok helyre az ilyet szelídség szellemében (*miközben* ügyelsz magadra, nehogy te is próbáztatva legyél)! Egymás terhét hordozzátok, és így töltsétek fel a Messiás törvényét! Mert ha valaki *azt* véli, *hogy ő* valami, *holott* semmi, önmagát csapja be.

Az önmaga cselekedeteit pedig ki-ki vizsgálja meg *alaposan*, és akkor csakis önmagára *nézve* lesz „dicsekedni *valója*”, és nem a másokra *nézve*. Mert ki-ki a saját *felelősségének* rakományát fogja hordozni. Közösködjön pedig az, *akinek* a Ki nyilatkoztatást tanítják, a tanítójával minden javaiban!

Ne tévelyegjetez, Istenből nem lehet csúfot űzni: mert amit esetleg vetne *az* ember, azt is fogja aratni. Mert aki az *ő* hústestébe vet, a hústestből fog aratni romlást; aki pedig a szellembé vet, a szellemből fog aratni örök *magasabbrendű értelmes* életet. A jótetésbe pedig ne fáradjunk bele; mert a saját alkalmas időnkben fogunk aratni, *ha* nem lankadunk el. Azért tehát, amikor van rá alkalmunk, cselekedjünk a jót mindenkivel, különösen pedig a hitnek a háznépével!

Lássátok, milyen nagy betűkkel írtam nektek az én kezemmel! Csak akik hústestileg akarnak szép látszatot kelteni, azok kényszerítenek titeket *arra*, *hogy* körülmetélkedjetez, csak hogy a Messiás keresztyéért ne legyenek üldözve. Mert

maguk a körülmetéltek sem őrzik meg *a* Törvényt; hanem *azért* akarják, *hogy* ti körülmetélkedjétek, hogy a ti hústestetekkel dicsekedhessenek.

Nálam pedig *szó* sem lehet *róla*, *hogy* dicsekedjem, hacsak nem a mi Urunk, a Messiás Jézus keresztyével, aki és amely által⁹ nekem a világrendszer keresztre lett feszítve, és én is a világrendszernek. Mert a Messiás Jézusban sem *a* körülmetélkedésnek nincs semmilyen hatása, sem *a* körülmetéletlenségnek, hanem *csak az* újfajta teremtésnek. És akik csak e mérce szerint fognak menetelni a sorban, békesség azokra és irgalom, és az Isten Izraelére.

Többé senki *se* okozzon nekem fáradságot, mert én az Úr Jézus rabszolgabélyegeit hordozom az én testemben!

A mi Urunk, a Messiás Jézus kegyelme a ti szellemetekkel, testvérek! Ámen.

⁹ *Aki és amely által*: a görög hímnemű visszaható névmás megengedi mind a Messiasra, mind a keresztre való visszautalást, mert mindkét szó hímnemű. A keresztre mint már nem létező példány önmagában nem hathatós, ahogy önmagában a Messias sem; a kettő egyszerre viszont igen: a keresztre feszített Messias Jézus áldozatának megtörténte.